

● AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ
İLK YAZ

YIL: 3 ● SAYI: 20 ● ŞUBAT 1994 ● FİYATI: 20.000 TL.

- Edebiyatın Özü
İnsanı Tanımaktır
- Kavram ve Sembol
- Zaman Karşısında
Yahya Kemal
- Ayın Konuğu:
Ahmet Tufan
Şentürk
- Tasavvuf ve Rumuz
- Şairnâmeler
- Mistizm Kavramı

PENGUEN DERS KİTAPLARI A.Ş.

Kavram ve Sembol

●
OKTAY YİVLİ

ram-sembol ikilisinin bir-likliğini oluşturan temel prensip olma özelliğini de taşır.

Kavram apaçık değil de, niçin bir simgeyle verilmektedir? Böyle bir gereksinim var mıdır? Varsa bu gereksinime bir ad konabilir mi?..

Simgeyle anlatımın, ifade de belirsizlik ve kapalılık yarattığı kuşku götürmez bir gerçektir. Bu iki ögenin doğurduğu yeni ortamın adı gizliliklidir.

Belirsizlik, kapalılık ve gizlilik; insanı kucaklayan ve tanımlayan kavramlar topluluğudur. -Ama, insanın yalnızca bu üç kavramla yeterince anlatılabileceğini söylüyor değilim- İnsan gizlerle örülmüş, belirsiz ve sonsuz çağrışımlarla dolu bir ülkedir. O, çözümünü zor bir bilemedir.

İşte, insan, kendisini ve hayatı anlatan şiirde; anlamı, yine kendisine ait bir biçimin içinde, simgelerin içinde görmek gereksinimi duyar. Bu somut bir ihtiyacın doyurulması değil; manevî haz merkezini doyuran bir ihtiyaçtır.

Sembollerin ardına gizlenmiş; yarı aydınlık biçimde yüzünü gösteren; hatta bir görünüp bir kaybolan kavram; insanın giz duygusunu okşar. Ürpertiler uyandırır onda. Kavram, tül perdesinin arkasında, kimi zaman, gecenin içinden doğan parlak, fakat uzak bir ay ışığı gibi; kimi zaman, denizin mavi kıvrımları içinde yatan, fakat çok derinde bulunan bir deniz kestanesi gibi, belirsiz ve giz dolu biçimiyle karşımıza çıkar.

Simge ile kavram belirli birkaç noktadan birbirleriyle ilişkiye geçebilirler. İlişkide bulunma noktaları; renk, biçim ve anlamdır.

İlişkiye geçme noktaları; her ikisinde de bulunan tipik özel-

liklerdir. İlişkiye geçilen bu noktada, simge ve kavram aynı niteliği gösterirler. Bunradan hareketle şunu da söyleyebiliriz; simge ile kavram en az bir noktada örtüşmelidirler. Bu örtüşme olmazsa, simge-kavram ilişkisi canlılık kazanmaz. Hatta simge diye bir sistem ortaya çıkmamış olur.

Simge ile kavram arasındaki renk, biçim ya da anlam noktalarından herhangi birisinin ortaklığıyla meydana çıkan bu yeni ilişki; simge'ye; renk, biçim ya da anlam açısından kavramı temsil etme yetkisi verir ve meydana gelen sembol, ancak, kelimeyle dile yansır.

Simge ile kavram arasında kurulan bu ilişki; kimi zaman genelleşip, süresiz bir birlikteliğe dönüşebilir. Bu durumun olabilmesi için; önerilen ilişkinin ya da yaratılan bu kavram küresinin; içinde bulunduğu toplumun zevklerine, beğenilerine ve hayat görüşüne uygun düşmesi gerekir. Toplum tarafından kabul gören simge-kavram ilişkisi genelleşir; değer yargıları ve beğeniler değişene değin, o toplumda yaşamasını sürdürür.

Kimi simge-kavram ilişkisinin ömrü, doğduğu metin ile sınırlıdır. Bu tür ilişkiler, bağlı buldukları metin dışında fazlaca bir anlam ifade etmezler. Bunlar, süreli ilişkilerdir.

Süreli ilişkiler, yapay, fakat özgün; süresiz ilişkiler doğal, fakat alışılmıştır. Alışılmış yargısını açmam gerekirse, yıpranmış ve giz perdesi zayıflamış diyebilirim bu tür ilişkiler için.

Süreli ilişkilerde, kavram ile simge arasında ânlık bir bağıntı; süresiz ilişkilerde ise, simgeyle kavram arasında uzun soluklu bir bağıntı vardır. ◆

Sembol, geçici olarak, kendi dışında kalan, ama kendisiyle ilgili olan bir kavramın yerine geçen kavram küresidir.

Bu kavram küresi içinde, sembol-kelimenin dış yüzeyi bulunurken, temsil edilen kavram da gizlenmiş olarak yer alır. Kürenin dış yüzeyini sembolün kendi kavramı, iç yüzeyini ise temsil edilen kavram kaplamış durumdadır. Benzetme yerindeyse, sembol-kavram'ın içi boşaltılmış ve bu boş alana temsil edilen kavram yerleştirilmiştir. Yüzeysel olarak metne bakıldığında, bizi ilk karşılayan, sembolün kendinin olan yüzeysel kavramdır. Hatta, buna, kavram demek bile yanlıştır aslında; bu, daha çok bir kavram şeklidir. Biraz daha dikkatle bakıldığında ya da, metni bütün olarak algılamaya çalıştığımızda, bu kavram şeklinin içine saklanmış bir gizli kavram olduğunu görürüz. İşte bu gizli kavram, temsil edilen kavramdır.

Sembol, yerine geçtiği kavramla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkiye girer. Bu ilke, kav-